

КУН МАВЗУЛАРИ

Ўзбекистон Россия урушини қоралаган БМТ баёнотига қўшилмади

дақиқа аввал

Ўзбекистон 24 август куни Бирлашган Миллатлар Ташкилотида Россиянинг Украинага қарши кенг қўламли босқинини қоралаган ва Москвани зудлик билан, ҳеч қандай шартларсиз ўт очишни тўхтатишга чақирган 50 га яқин давлатга қўшилмади.

Баёнотни Европа Иттифоқининг барча 27 аъзоси ва ЕИ делегацияси, шунингдек, Буюк Британия, Канада, Австралия, Япония, Жанубий Корея, Украина, Грузия, Норвегия, Исландия, Швейцария, Янги Зеландия, Болқоннинг бир қатор мамлакатлари ва Европадаги кичик давлатлар қўллаб-қувватлади. Лотин Америкасидан Гондурас ва Панама ҳам баёнотга қўшилди.

Қўшма Штатлар ҳам баёнотни қўллаб-қувватламади. Бу президент Дональд Трамп маъмуриятининг уруш учун жавобгарликни очиқчасига Москва зиммасига юкловчи баёнотлардан узоқлашаётганини кўрсатувчи навбатдаги ҳолат бўлди.

Марказий Осиё баёнотдан четда қолди

Марказий Осиёнинг беш давлати — Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркменистон ва Ўзбекистоннинг бирортаси ҳам 24 августдаги баёнотга қўшилмади.

Жанубий Кавказ давлатлари орасида фақат Грузия баёнотга қўшилди. Арманистон ва Озарбайжон уни қўллаб-қувватламади. Молдова, Украина ва Болтиқбўйининг уч давлати — Эстония, Латвия ва Литва ҳам баёнотни имзолаган собиқ Совет республикалари қаторида бўлди.

Бу Ўзбекистоннинг Россияни бевосита қоралайдиган халқаро ҳужжатни қўллаб-қувватлашдан биринчи марта тийилиши эмас. 2022 йил февралида кенг кўламли босқин бошланганидан бери Тошкент Россияни "тажовузкор давлат" деб атаган, рус қўшинларини Украина ҳудудидан олиб чиқишни талаб қилган ёки Москва Украина ерларини аннексия қилганини қоралаган БМТ резолюцияларида асосан бетараф қолиб келмоқда.

2026 йил февралида БМТ Бош ассамблеяси зудлик билан ва ҳеч қандай шартларсиз ўт очишни тўхтатишга чақирган ҳамда Украинанинг ҳудудий яхлитлигини яна бир бор тасдиқлаган резолюцияни қабул қилганида ҳам Ўзбекистон бетараф қолган. Қозоғистон ҳам овоз беришда бетараф позицияни эгаллаган, Марказий Осиёнинг бошқа давлатлари эса асосан шунга ўхшаш эҳтиёткор сиёсат юритиб келмоқда.

24 августдаги ҳужжат овозга қўйилган БМТ резолюцияси эмас, давлатлар ихтиёрий равишда қўшиладиган баёнот эди. Шунинг учун Ўзбекистоннинг унда йўқлиги ҳужжатга расман қарши овоз берганини эмас, балки ундаги ифодаларни ўз номидан қўллаб-қувватламасликка қарор қилганини аниглади.

Минтақа давлатларининг Москва билан очиқ қарама-қаршиликка боришдан тийилиши кўпинча уларнинг Россияга иқтисодий, сиёсий ва хавфсизлик соҳаларидаги қарамлиги билан изоҳланади.

"Марказий Осиё давлатларининг бетараф позицияси ҳақида гапирганимизда, бу аслида бетарафлик эмас, балки Россиядан ўша эски қўрқувнинг ўзидир", деган эди тошкентлик таҳлилчи Анвар Нозиров [2023 йилда Озодлик билан суҳбатда](#).

Украина президенти Владимир Зеленский ҳам 2024 йил майида шунга ўхшаш фикр билдириб, Марказий Осиё раҳбарлари "Кремлдан қўрққанлари учун" Россияга мойил позицияни сақлаб қолаётганини айтган эди.

Бироқ таҳлилчиларга кўра, Москвадан қўрқиш бу ҳисоб-китобнинг фақат бир қисми. Марказий Осиё ҳукуматлари Россия билан савдо, миграция ва хавфсизлик алоқаларини сақлаш билан бирга, Ғарбнинг иккиламчи санкцияларига тушиб қолмасликка ҳам уринмоқда.

"Марказий Осиё давлатлари Россиядан қўрқиши мумкин, аммо улар Ғарб иқтисодий санкцияларининг эҳтимолидан ҳам қўрқади", деган Карнеги Россия ва Евроосиё маркази таҳлилчиси Темур Умаров [RFE/RL билан суҳбатда](#). "Уларнинг ҳозиргача тутган стратегияси ҳар иккисидан қочиш учун 'етарли даражадагина' ҳаракат қилишдан иборат бўлди".

Эҳтиёткор мувозанат сиёсати

Ўзбекистон Россия босқинини қўллаб-қувватламади ва Москва ўзиники деб эълон қилган Украина ҳудудларини тан олмади. 2022 йил мартида ўша пайтдаги ташқи ишлар вазири Абдулазиз Комилов Ўзбекистон Украинанинг мустақиллиги, суверенитети ва ҳудудий яхлитлигини тан олишини, Россия қўллаб-қувватлаётган Донецк ва Луганскдаги сепаратист тузилмаларни эса тан олмаслигини айтган эди.

Бу Марказий Осиё расмийларининг уруш ҳақидаги энг кескин баёнотларидан бири бўлди. Кейинроқ Комилов Ташқи ишлар вазирлигидан кетиб, президент ҳузуридаги Хавфсизлик кенгашига ўтказилди. RFE/RL суҳбатлашган кузатувчилар бу ўзгариш қисман Москвани тинчлантиришга қаратилган бўлиши мумкинлигини айтган. Бироқ Ўзбекистон ҳукумати кадрлар алмашинувини Комиловнинг Украина ҳақидаги баёноти билан очиқчасига боғламаган.

Тошкент Украинага инсонпарварлик ёрдами юборди ва урушни дипломатик йўл билан тугатишга бир неча бор чақирди. Айни пайтда Ўзбекистон Россияни очиқчасига тажовузкор давлат деб аташдан ва Ғарб санкцияларига қўшилишдан тийилиб келмоқда.

Бу позиция Ўзбекистоннинг Россия билан кенг кўламли алоқаларини акс эттиради. Улар орасида иттифоқчилик муносабатлари тўғрисидаги шартнома, савдо ва энергетика лойиҳалари ҳамда Россияда меҳнат қилаётган кўп сонли ўзбекистонлик муҳожирлар бор.

Ўзбек муҳожирлари урушга жалб қилинмоқда

Уруш Ўзбекистонга тобора бевосита таъсир кўрсатмоқда. Россия хорижликлар ва меҳнат муҳожирларини катта маош, тезлаштирилган тартибда фуқаролик бериш ёки қамоқдан озод қилиш ваъдалари билан ўз қуроли кучларига жалб қилмоқда. Ҳуқуқ фаоллари ва Украина расмийлари айрим муҳожирлар ҳибсга олиш ёки депортация қилиш таҳдиди остида шартнома имзолашга мажбурланганини ҳам айтмоқда.

Украина ҳукумати қўллаб-қувватлайдиган "Яшашни хоҳлайман" таслим бўлиш лойиҳаси апрель ойида Россия армияси билан шартнома имзолаган 4 853 нафар Ўзбекистон фуқаросини аниқлаганини билдирди. Бу рақам мустақил равишда тасдиқланмаган. Россия ҳам ўз армиясига жалб қилинганларнинг фуқаролиги бўйича маълумот эълон қилмаган.

ВВС рус хизмати ва Mediazona нашрининг қўшма суриштируви 2026 йил июлига келиб Россия томонида жанг қилган 229 нафар Ўзбекистон фуқаросининг ўлимини мустақил равишда тасдиқлаган. Ҳақиқий рақам бундан юқори бўлиши мумкин, чунки суриштирувга фақат очиқ ҳужжатлар, қариндошлар билдиришлари ва қабристон маълумотлари орқали тасдиқланган ўлимлар киритилган.

Ўзбекистон қонунлари фуқароларга хорижий давлат қуроли кучларида хизмат қилиш ёки бошқа мамлакатлардаги урушларда қатнашишни тақиқлайди. Ўзбекистон судлари урушдан қайтган бир неча фуқарони жиноий жавобгарликка тортди. Бироқ уларнинг айримларига қамоқ ўрнига шартли жазо ёки озодликни чеклаш жазоси берилган.

Тинч ўзбекистонликлар ҳам ҳалок бўлди

Урушнинг инсоний талофати Россия армиясига қўшилганлар билан чекланмаяпти. 10 август куни Россиянинг Татаристон республикасидаги Нижнекамск шаҳрига Украина дронлари билан қилинган ҳужумда саккиз нафар ўзбекистонлик қурувчи ҳалок бўлди. Яна бир неча Ўзбекистон фуқароси жароҳатланди.

Украина бу амалиёт Россиянинг ҳарбий салоҳиятига хизмат қиладиган инфратузилмани ишдан чиқариш кампанияси доирасида Тапесо нефтьни қайта ишлаш заводида қаратилганини билдирди. Россия расмийлари дронлар турар жой ва саноат ҳудудларига ҳам зарба берганини айтди. Ўзбекистон ҳукумати Татаристонга махсус комиссия юбориб, ҳалок бўлганларнинг жасадларини ватанга қайтарди.

Бу воқеа Украина зарбалари Россия ичкарасидаги саноат объектларигача етиб бораётган бир пайтда ўзбек муҳожирлари дуч келаётган хавфлар ортиб бораётганини кўрсатди.

Иқтисодий зарба ва ўсган пул ўтказмалари

Уруш дастлаб савдо ва транспорт йўлларини издан чиқарди, Ўзбекистонда озиқ-овқат, ёқилғи ва молиялаштириш харажатларининг ошишига ҳисса қўшди. 2022 йилда Осиё тараққиёт банки Тошкентга озиқ-овқат хавфсизлиги, инфляция, ишсизлик ва ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларга босимни юмшатиш учун 500 миллион долларлик кредит ажратди. Бу муаммолар қисман Россия босқини оқибатлари билан боғланган эди.

Бироқ иқтисодий натижа дастлаб прогноз қилинганидан мураккаброқ бўлди. Ўзбекистон уруш бошида кутилган кескин иқтисодий секинлашувдан қочди. Россияда иш ҳақлари ва рубль курси тикланиши ортидан пул ўтказмалари кўпайди. Россия компаниялари савдонинг бир қисмини Марказий Осиё орқали қайта йўналтирди, айрим россияликлар ва корхоналар эса Ўзбекистонга кўчиб келди.

2022 йилда Ўзбекистонга пул ўтказмалари қарийб икки баравар кўпайиб, 17 миллиард долларга яқинлашди. Бу ялпи ички маҳсулотнинг тахминан бешдан бир қисмига тенг эди. Кейинги йилларда пул ўтказмалари ўша фавқулодда юқори даражадан пасайди, аммо ҳали ҳам оилалар даромадининг муҳим манбаи бўлиб қолмоқда. Россия Ўзбекистон фуқаролари учун асосий меҳнат миграцияси йўналиши ва мамлакатнинг энг йирик савдо шерикларидан бири бўлиб қоляпти.

Шунинг учун Ўзбекистоннинг сўнгги баёнотга қўшилмаслиги 2022 йилдан бери юритиб келаётган мувозанат сиёсатининг давоми сифатида кўрилиши мумкин: Тошкент расман Украинанинг ҳудудий яхлитлигини қўллаб-қувватлайди, аммо Москва билан очиқ қарама-қаршиликка олиб келадиган чоралар ва баёнотлардан тийилади.